

**НА ПОШАНУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА З НАГОДИ 70-РІЧЧЯ
ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА,
АКАДЕМІКА АКАДЕМІЇ НАУК ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ**

ЛЕОНІДА МИКОЛАЙОВИЧА ЧЕРНОВАТОГО

Доктор педагогічних наук, професор Леонід Миколайович Черноватий народився 24 березня 1950 року в селі Нехвороща Полтавської області. Є одним із провідних фахівців України з проблем навчання іноземних мов та перекладу, відомий також своїми дослідженнями у галузях психології навчання та психолінгвістики.

Закінчив перекладацьке відділення факультету іноземних мов Харківського державного університету імені О.М.Горького (нині Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна) у 1972 році. Пропрацювавши два роки військовим перекладачем у Центральній групі військ (ЧССР), повернувся до рідного університету і у 1975 році вступив до аспірантури при кафедрі перекладу та англійської мови (науковий керівник – доц. Безуглий В.І.). В кандидатській дисертації (“Співвідношення типів навчальної інформації в процесі формування іншомовних граматичних навичок”) досліджував питання валідності психологічної теорії поетапного формування розумових дій та понять для навчання іноземної мови, зокрема, для формування граматичних навичок. За результатами дослідження було встановлено, що склад орієнтувальної основи дії в цьому процесі не є величиною сталою, а варіюється, залежно від ступеня міжмовної інтерференції та рівня підготовки учнів. В дисертації було також запропоновано універсальну методичну типологію граматичних дій за критерієм міжмовної інтерференції. Кандидатська дисертація була захищена у спеціалізованій раді Інституту змісту та методів навчання АПН СРСР (м. Москва) у 1981 році.

Подальші двадцять років були присвячені розробці теорії педагогічної граматики, галузі, яка була новою у вітчизняній лінгводидактиці, і вважається досить перспективною у світі. Результати досліджень узагальнено в докторській дисертації “Основи теорії педагогічної граматики іноземної мови” (захист якої відбувся у спеціалізованій раді Київського національного лінгвістичного університету у 2000 році), двох монографіях, більш як 80 публікаціях, а також у кандидатських дисертаціях, підготовлених аспірантами проф. Л.М.Черноватого.

Завідуючи кафедрою перекладу та англійської мови (нині кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша) Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна з 1983 по 2011 рік, проф. Л.М.Черноватий разом із членами кафедри створив інноваційну систему підготовки професійних перекладачів, яка досі дає плідні результати під керівництвом нового завідувача, проф. Олександра Ребрія. З 2000 року активно займається розробкою методики навчання перекладачів. За результатами такої роботи опубліковано більше 130 статей в українських та зарубіжних виданнях та єдиний в Україні і на пост-радянському просторі підручник «Методика викладання перекладу як спеціальності» (2013), розроблено концепцію підготовки перекладачів, систему вправ для навчання перекладу, систему контролю перекладацьких навичок і вмінь, проводяться експериментальні дослідження. За ініціатииви проф. Л.М.Черноватого створено спільний проект *Dictum Factum*, учасниками якого є кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна і кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка. Метою проекту є створення, експериментальна перевірка та запровадження до навчального процесу вищих закладів освіти України підручників та посібників для підготовки перекладачів. В межах цього проекту схвалено

Міністерством освіти та науки України й видано підручники англійської мови для студентів I-IV курсів для майбутніх філологів, а також 20 видань (довідкових, підручників, посібників) для навчання перекладу у найрізноманітніших галузях (від юридичних та економічних – до гуманітарних, технічних і медичних), які реально можуть допомогти у стислі терміни підготуватися до перекладу у відповідній сфері. У 2013 році утворено «Всеукраїнську спілку викладачів перекладу» (ВСВП, англійською мовою – *UTTU*), президентом якої обрано Л.М.Черноватого. Разом із видавництвом «Нова книга», ВСВП започаткувала серію *UTTU Series*, в якій опубліковано 20 видань, в підготовці яких брали участь її члени, і які містять матеріали до різноманітних курсів, що входять до змісту навчання майбутніх перекладачів

Активна участь проф. Л.М.Черноватого у фахових конференціях та організаціях (член спеціалізованих рад: Д 26.054.01 при КНЛУ (13.00.02 – теорія та методика навчання), Д 64.051.08 (19.00.01/19.00.02 – психологія) та К64.051.19 (13.00.02 – теорія та методика навчання: фізична культура, основи здоров'я) при ХНУ ім. В.Н.Каразіна; член редколегій фахових видань (КНУ ім. Тараса Шевченка, ХНУ ім. В.Н.Каразіна, КНЛУ, ДонНУ, КПІ ім. Ігоря Сікорського); член міжнародних фахових організацій: Європейського лінгвістичного товариства, Міжнародної асоціації викладачів англійської мови, Європейського товариства вивчення англійської мови) дозволила встановити зв'язки з усіма провідними центрами підготовки перекладачів в Україні, завдяки чому налагоджено постійний обмін інформацією та досвідом викладання. При цьому кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна переважно виступала як провідна, надаючи методичну та консультативну допомогу партнерам.

Факультет іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, почесним професором якого є ювіляр, і з яким упродовж довгих років співпрацює професор Л.М.Черноватий, та кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна разом з іншими спорідненими факультетами університетів-партнерів (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний лінгвістичний університет, Київський національний технічний університет «КПІ імені Ігоря Сікорського», Київський національний авіаційний університет, Львівський національний університет імені Івана Франка, Дніпровський національний університет, Дніпровський університет імені Альфреда Нобеля, Запорізький національний університет, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Сумський державний університет, Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка, Херсонський державний педагогічний університет, Хмельницький національний університет, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Маріупольський державний гуманітарний університет, Ізмаїльський державний гуманітарний університет) щиро вітають ювіляра й зичать йому міцного здоров'я, довгих років життя та плідної праці на українській освітянській ниві.

Дорогий Ювіляре!

*Як швидко плине час,
роки летять,
але душа ніколи не старіє...*

Дорогий **Леоніде Миколайовичу**, число **70** естетично красиве, демонструє **Вашу** виваженість, мудрість, **Ваш** досвід і енергію **Вашого** віку. Це моє привітання є рукою багаторічної дружби та співпраці факультету іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка з **Вами** та кафедрою перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, яку **Ви** успішно очолювали багато років і якій **Ви** і сьогодні служите вірою і правдою.

Ваші здобутки на ниві перекладознавства та освітянському поприщі відомі всім фахівцям в Україні і за кордоном, а це, найпевніше, найприємніший вияв життєвих здобутків – широка слава у професійному колі. Я і мої колеги впевнені, що **Ваш** досвід роботи став новим етапом у житті факультету іноземних мов та кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша, які добре знані серед усіх національних та профільних вишів України, поміж яких, безперечно, посіли місце провідних в державі. Не в останню чергу завдяки **Вашим** особистим зусиллям та старанням – **Вашим** багаточисельним друкованим працям найвищого гатунку з методики, теорії та практики перекладу. Тим цікавіше нам усім уявляти, які нові ідеї **Ви** носите у своїх думках і які нові рубежі долатиме **Ваш** колектив.

Одним словом, Харків – місто науки і студентства – за минулі десятиліття обзавелося методистом-перекладознавцем з великої літери – гордістю не тільки Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, не тільки Слобожанщини, а у й усїєї України, адже **постать професора Леоніда Миколайовича Черноватого** є авангардом у нелегкій роботі – гартуванні фахівців з іноземних мов та перекладознавства, беззастережної умови існування Української держави у заплутаному мультикультурному світі.

Дорогий **Леоніде Миколайовичу**, **Ви** мій земляк (і я цим пишаюся), уродженець надзвичайно красивих місць, а тому несете із собою по життю бадьорість та енергію тих країв, хлібосольну гостинність, чуйність і безмежну доброту, силу та камерну атмосферу чорноземної Полтавщини. Це неповторне поєднання рис ландшафту фізичного передалося **Вашому** характеру і, так би мовити, ландшафту духовному, до якого **Ви** залучаєте всіх навколо, передаючи їм свій запал, бажання творити, а головне запал любові до людей.

Насамкінець хотілось би сказати, що я і мої колеги зичимо **Вам** щастя, здоров'я та наснаги, добробуту сімейного та злагоди професійної.

З роси і води **Вам**, дорогий **Леоніде Миколайовичу!**

З великою повагою

24.03.2020

Кропивницький

*Олександр Білоус,
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики,
декан факультету іноземних мов
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

ОЗИРАЮЧИСЬ НА ДОРОГУ ЖИТТЯ

Суть персонології в історії науки можна сформулювати словами Тараса Шевченка: «Історія мого життя становить частину історії моєї Вітчизни». Науку творять особистості, а історію науки найкраще пишуть бібліографи. А ще є особистості, праця яких прекрасно віддзеркалює загальний розвій науки. Тоді показчики стають заміниками енциклопедій та осмислених і систематизованих історій, і хоча потреба в енциклопедіях та написаних історіях не зникне, але саме оці показчики вже мають непроминальну вартість. Парадоксально, але надмір інформації й брак доступу до джерел можуть співіснувати, саме тому цінність бібліографічних показчиків велика. Крім того, у наш час видають замало показчиків, оскільки, в основному, це роблять ентузіясти. Подекуди причиною й стимулом укладанням бібліографічних показчиків стають приємні події. Натхненням для цього показчика став ювілей прекрасного педагога, вдумливого дослідника й активного автора – професора Леоніда Миколайовича Черноватого.

Праця Леоніда Миколайовича не лише віддзеркалює, але насамперед творить таку важливу галузь перекладознавства, як теорію викладання перекладу. У житті української нації переклад завжди відігравав особливу роль. Козаки потрапляли у полон, вивчали мови своїх поневолювачів і потім ставали канцелярськими перекладачами. Словесники через переклади будували «золоті мости зрозуміння і спочування» зі світовою культурою. Взоруючись на переклади, письменники гартували нові стандарти для українських читачів, виховуючи освічених громадян власної Батьківщини. Натомість про дидактику перекладу писали спорадично, більше увагу приділяли навчанню перекладом, а не перекладу. Лише у 1980-х рр. ситуація почала змінюватися, а з відновленням Незалежності України виникла й пекуча потреба готувати не просто широкопрофільних усних і письмових перекладачів, але уже навіть дуже вузько спеціалізованих перекладачів – дипломатичних, медичних, судових, економічних тощо. Українське перекладознавство виграло, що доктор педагогічних наук Л. М. Черноватий зосередився на цій галузі державного життя та став натхненником і співавтором шерегу посібників із дидактики перекладу: завдяки Леонідові Миколайовичу, навчання перекладу піднялося на вищий, теоретично обґрунтований рівень.

Перед читачем унікальний формат біобібліографії в українській філології: бібліографія не тільки реєструє наукові праці, але й повноцінно представляє особистість, суспільний та науковий контекст. Ми звикли до двох способів, як можна представити особистість науковця – через науковий аналіз (стаття, дисертація, монографія) та бібліографічний показчик, який через систему обліку друку та посилань на праці науковця дає змогу окреслити тло для праці науковця. У пропонованому показчику маємо справу із третім способом представити наукову особистість, який поєднує два попередні способи й економить час для аналізу, подає всі основні положення, упорядковано подає середовище, з якого виріс науковець (представлено і вчителів, і послідовників), усе ілюструє бібліографічною інформацією. Такий жанр має шанси стати дуже популярним в історії науки, оскільки дозволяє представити всі наукові здобутки особистості, а ще ширший науковий контекст завжди можна почерпнути із оглядових праць, яких зазвичай не бракує.

Виклад біобібліографії дуже живий, промовляє до серця кожного читача, навіть того, хто не дуже знається на тонкощах вузьких філологічних дисциплін. На щаблях особистого розвитку трапляються різні події – одні окриляють, інші ламають: усе описано правдиво і без надмірних емоцій. Уважний читач спостереже все наболіле,

що служитиме іншим як нагадування про марні ілюзії. Важливо, що вже тепер можемо прочитати про харківський контекст української науки останніх десятиріч: звісно, ще не все осмислено й належно охоплено, але це – дуже вдала спроба показати специфіку розвитку філологічних студій і як здобуток наукового середовища Харкова, і як частину загальноукраїнських освітніх і дослідчих процесів.

Розділи про наукові зацікавлення відображають спектр наукових задумів Леоніда Миколайовича. Різновекторність досліджень показує, як науковець розширює своє поле діяльності, нарощуючи дослідницький досвід і прикладний інструментарій. Питання психолінгвістики, педагогіки, теорії перекладу перетинаються і породжують вартісні розвідки, що розбудовують систему знань про мову.

Дуже доречним є підрозділ про послідовників Леоніда Миколайовича, зокрема про дидактів усного перекладу. З одного боку, ми стаємо свідками, як твориться «наукова школа» Леоніда Миколайовича; з іншого, огляд оборонених дисертацій уже дає уявлення про теперішні та можливі теми розвитку навчання усного перекладу в Україні. Оце уявлення досить повно висвітлює, що усний переклад з українською мовою, недооцінений і неможливий у Радянській Україні, став повноправною дослідною галуззю в Незалежній Україні. Можливо, саме ці підходи до навчання усного перекладу й стануть класичною теорією, що репрезентуватиме українське перекладознавство у глобальному контексті. До речі, варто замислитися, чому дисертації з такої тематики обороняють за спеціальністю педагогічних наук (теорія та методика навчання), а не філологічних наук (перекладознавство).

Покажчик-нарис розкриває також внесок Леоніда Миколайовича в повернення української національної пам'яті у нинішній обіг ідей, який втілено шерогом книг у серії «*Dictum Factum*». Цим сплачується борг перед незаслужено забутими дослідниками і закладається міцний фундамент для подальших досліджень історії українського перекладу, перекладознавства, філології, а також для формування такої наукової тягlosti, що ставить високі дослідчі вимоги й стандарти. Цьому сприятиме і великий проєкт із перекладу «*Handbook of translation studies*» видавництва «Джон Бенджамінз». Можливо, саме цей переклад і спричиниться до появи власної української енциклопедії перекладознавства.

Книга, що її пропонує автори-упорядники, буде цікава широкому загалові, і, безперечно, корисне для себе у ній почерпнуть і фахівці, і любителі української словесності. Кожна бібліографія – це завжди широко закросений задум, тож хай ця книга знайде свого вдячного читача.

Бажаємо Леонідові Миколайовичу сили й натхнення, щоб надалі сіяти добре слово й мудрі думки серед українського студентства. Завдячуючи чесній праці таких людей, як професор Леонід Миколайович Черноватий, Українська Держава зможе гарантувати собі впевнене й забезпечене майбуття, бо руки прогують родину, а голова – народ.

**Тарас ШМІГЕР, доктор філологічних наук,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної
лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського
національного університету імені Івана Франка, дійсний
член Наукового товариства імені Тараса Шевченка,
лауреат Літературної премії імені Григорія Кочура**

*(з передмови до видання «Леонід Черноватий :
біобібліогр. показч. / М-во освіти і науки України,
ЦДПУ імені Володимира Винниченка [уклад.:
О. Білоус]. Вінниця : Нова книга, 2021).*